

СУГЕСТИЈЕ ЗА СТРАТЕГИЈУ РАЗВОЈА ШИРОКОПОЈАСНИХ МРЕЖА И СЕРВИСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ДО 2016. ГОДИНЕ

Поштовани,

Захваљујем се на могућности да се упуте сугестије на нацрт Стратегије иако мислим да је требало оставити дужи рок.

У практично свим дефиницијама појма стратегије, које сам пронашао, уз мање или више детаља, пише да је то **план за остваривање дугорочног циља**. Стога је моја основна сугестија да на неком месту у тексту јасно дефинишете циљ и да бар у закључку дефинишете и по могућности образложите план.

Ја подразумевам да је **циљ достизање неког дефинисаног процента пенетрације широкопојасног приступа** али који треба јасно назначити. Без тога није могуће проценити реалност нити мерити успешност остваривања. **Код дефинисања плана мислим да треба нагласити које правне, регулаторне, финансијске и друге мере ће Влада и други државни органи предузети.**

Да би се постигао дефинисани циљ потребно је побољшати услове ради убрзане градње, али исто тако дати додатне разлоге за потрошаче да послују на даљину. У противном имамо проблем бескорисне дискусије да ли нема инфраструктуре зато што нема потражње за услугама, или нема понуде услуга јер нема инфраструктуре. Стога држава треба да предузме мере и на једном и на другом плану: подстицање, олакшавање процедура и партнерство у изградњи, гарантовање власништва инфраструктурних објеката уз ефикасно финансирање пројеката пружања електронских услуга државних институција и стварања услова за ефикасно и безбедно пословање на даљину. Ево неколико примера ставки у плану (мера Владе) које су ми у овом тренутку пале на памет. Нису потпуне и не морају бити сасвим примерене овој стратегији. Наравно да оно што се прихвати треба да буде преформулисано и дато са више детаља и одговарајућим образложењем, без мојих личних запажања:

- Изменама Закона о електронским комуникацијама ће се олакшати приступ инфраструктури у власништву државе а у циљу убрзавања решавања спорова и спречавању уцењивачког понашања власника, регулаторном телу надлежном за електронске комуникације дати улога арбитра у споровима око коришћења права службености ради изградње пасивне телекомуникационе инфраструктуре.
- Доношењем одговарајућег правног акта Влада ће подстаћи локалне самоуправе да се заједно са изградњом и одржавањем комуналне инфраструктуре (путеви, улице, гас, водовод, канализација) обезбеди истовремено градња и пасивне оптичке инфраструктуре у власништву локалне самоуправе или у партнерству са заинтересованим за градњу, која ће бити доступна свима заинтересованим за изградњу телекомуникационе мреже и пружање услуга.
- Да би се убрзала процедура издавања грађевинских дозвола за постављање оптичких каблова на постојеће стубове електричне мреже неће се захтевати студија о утицају на животну средину под условом да се користи одређени тип каблова. (Ово је само пример шта може да се олакшава. Мислим да би требало увести, уз јасно дефинисање услова под којима важе, и друга поједностављења код издавања дозвола за градњу јер се овде (обично) не граде објекти опасни по живот и здравље грађана.)
- Влада ће омогућити да сви заинтересовани на равноправној основи могу да закупе оптичка влакна или капацитете за пренос сигнала који су у власништву државе и јавних предузећа, пре свега ЕПС/ЕМС.

- Влада ће финансирати пројекат за писарнице СВИХ државних органа који ће омогућити евиденцију електронских (наравно и папирних) докумената тако да грђани и привредни субјети у пуној мери могу комуницирати са државним органима користећи електронске документе са валидним електронским потписом. Обезбедиће се потребна инфраструктура (ако већ није) за ефикасно коришћење електронског потписа из личних карата.
- Влада ће финансирати пројекат за реализацију СВИХ јавних набавки ПОТПУНО електронским путем и то увести као законску обавезу. Сва документа и сви подаци (изузев неких података за које надлежни државни орган да сагласност да се обришу) у поступку јавних набавки се објављују на порталу УЈН и институције за коју се набавка ради.
- Влада ће финансирати пројекат издавања електронских уџбеника за основне и средње школе као и доступност преко Интернета све обавезне литературе.
- Да би побољшала безбедност куповине у земљи преко интернета, Влада ће обезбедити купцу могућност да провери валидност регистрованих сајтова.
- Влада ће финансирати пројекат да се у свим школским институцијама користи софтвер са „отвореним кодом“ (open source). Сматрам да је ово изузетно значајно и у погледу ослобађања од плаћања лиценци иностраним фирмама, ради ангажовања домаћих стручњака и драстичног смањења нелегалног коришћења лиценцног софтвера. Мислим да би и сви претходно поменути пројекти требало да буду рађени коришћењем софтвера са отвореним кодом. За крисника софтвера је то потпуно свеједно а развој је тад потпуно домаћи, ћирилица је знатно боље подржана и све легално а без плаћања лиценци. (Наравно да то није економично нити оправдано баш у сваком случају.)

....

Можда неки сматрају да ове претходне мере треба да буду саставни део акционог плана (који би такође требао бити део ове стратегије). Ја мислим да акциони план треба само да дефинише временски оквир и понегде прецизира форму правног акта или активности али да суштина мера ради остварења циља мора да буде јасно наведена у самом тексту стратегије.

Сугестије на неке детаље

Сматрам да је сам текст Нацрта у доста добро урађен у контексту приказа стања и могућности. На брзину, колико сам стигао, учио сам неке ствари о којима имам мало другачије мишљење.

Мислим да у наслову треба користити термин „услуга“ а не „сервис“. Под „сервисом“ се обично подразумева скуп услуга који се могу добити на једном месту од истог (правног) субјекта. За државу није битно, сем за скуп услуга које сама пружа, на који начин су оне груписане у сервисе. Стога је битно обезбедити развој услуга а њихово груписање у сервисе препустити тржишту.

Појмовник

Постојање појмовника сматрам врло корисним али из њега и списка скраћеница треба избацити оне које се нигде не помињу јер доприносе само обиму текста.

- Избор оператора није, милошћу Бога или неког његовог заступника, „могућност дата кориснику“ већ **право корисника (купца, потрошача)** да купи робу или услугу од кога он хоће. Ово се исто односи и на „претходни избор оператора“.

- У Закону о електронским комуникацијама уместо термина „интерконеција“ користи се термин „међуповезивање“ који је, чини ми се, више у духу српског језика.
- *Интероперабилност је способност информационих и комуникационих средстава и система различитих произвођача и оператора да подрже проток података и омогуће размену информација.* Иако без додатог дела дефиниција изгледа општија, суштина је у додатку. Исти произвођач може (и то се нормално догађа) да намерно направи своју опрему некомпатибилном са другима да би натерао купца да купи све од њега.

Ево још неколико предлога за модификације у Појмовнику:

<i>јавна мобилна телекомуникациона мрежа</i>	<i>телекомуникациона мрежа код које се повезивање крајњег корисника реализује безично коришћењем радио фреквенција са могућношћу комуникације у покрету.</i>
<i>оператор електронских комуникација</i>	<i>правно или физичко лице, које поседује и/или експлоатише телекомуникациону мрежу и/или пружа телекомуникациону услугу.</i> Не мора исто лице поседовати, експлоатисати мрежу и пружати услуге. Градња мрежа не квалификује лице за оператора електронских комуникација. То су грађевинске и друге фирме. Наравно да оператор и сам може да гради мрежу. Реч „градња“ треба избацити и из дефиниције приватних мрежа. Оно што је битно за оператора је да има право експлоатације мреже које може стећи градњом али и куповином или закупом.
<i>последњи километар (last mile)</i>	<i>физички вод од прикључне тачке на опрему оператора до крајњег корисника</i>
<i>радиодифузна мрежа</i>	<i>телекомуникациона мрежа која се користи за емитовање и дистрибуцију радио и телевизијских сигнала који су намењени за директан јавни пријем, у отвореном простору, од стране неодређеног броја корисника.</i>
<i>трио-услуга</i>	<i>скуп услуга преноса говора, података и videa (triple-play) истом кориснику које пружа један оператор.</i> Битна одредница је да исти оператор пружа све три услуге „у пакету“ а никако њихово истовремено пружање. Ово друго може бити и од стране различитих оператора.
<i>широкопојасни приступ</i>	<i>приступ услугама електронских комуникација великим брзинама</i>

Увод

„Влада овом стратегијом **предлаже** и дефинише различите активности у неколико области.“ Треба да буде Влада се **обавезује** овом стратегијом да предузме наведене мере из своје надлежности ради реализације циљева. Истовремено она **подстиче** друге субјекте да се укључе у њихову реализацију. Посао Владе је да спроведе Стратегију а не да је предлаже другима.

Приоритети и принципи у Републици Србији

„У сврху смањивања дигиталног јаза између регија Републике Србије, као и унутар самих општина потребно је подстицати улагање у широкопојасну инфраструктуру, независно од приступне технологије, са посебним нагласком на слабо развијене општине којима би изградња FTTH мреже омогућила развој и међуопштинско повезивање на градску мрежу.“ Очигледно ову реченицу треба дорадити. FTTH мрежа је приступ до крајњег корисника а овде се помиње међуопштинско повезивање и некакве „градске мреже“. Свакако треба дефинисати и које ће мере Влада да предузме у том циљу.

Технолошки оквир, Мрежа

„У сложеној мрежи је, међутим, могуће имати различите сценарије везане за намену мреже и жељене сервисе. **Стога се мреже за посебне намене (ПН), функционалне системе или неке друге дистрибутивне системе, могу одвојити већ на нивоу пасивних оптичких мрежа.**“

Не спорим да можда понегде има смисла потпуно раздвојити мреже за посебне намене, али у далеко највећем броју случајева одговарајућим криптовањем се може постићи жељени ниво заштите уместо да, и поред тога што смо сиромашни, плаћамо вишеструку инфраструктуру због нечије параноје о потреби тајности. Сетимо се како смо се смејали бункерима које је градила некадашња Албанија. Тајне много чешће одају људи него што се откривају другим средствима.

У стратегији треба да се каже да ће држава да подстиче заједничко грађење пасивне, пре свега оптичке телекомуникационе инфраструктуре а не да само наводи „светле примере“, Новог сада, Шапца,....

5.2 Стање мрежа у Републици Србији

Докле ће да се само прича како је велика оптичка мрежа у власништву ЕПС/ЕМС. Та мрежа постоји али се не користи ни са 5% могућег капацитета зато што политичари не могу да се договоре: ко и под којим условима ће да продаје те капацитете. Држава треба да све расположиве капацитете стави на располагање заинтересованима да се користе а не, као до сада, да само технолошки застаревају чекајући благослов. Потребно је јасно опредељење да се то учини?

У смислу закључка ових сугестија предлажем и да направите скраћену верзију на свега две или три странице са прецизно дефинисаним циљем и потребним мерама Владе за његово остварење, које ће сви из Владе и заиста прочитати а надам се и суштински подржати. Ако циљ не буде прецизно дефинисан и јасно одређен план којим мерама ће Влада утицати да се он оствари, онда ће и ова стратегија, као и велика већина претходних, бити само папир који улази у бројке о статистици рада, формални разлог за „checkmark“ у неком упитнику и оправдање за посечено дрвеће за њено штампање.

С поштовањем,
Миленко Цветиновић